

Opis źródła:

W 1645 r. wojewoda ruski Jakub Sobieski sporządził instrukcję podróżniczą dla wyruszających właśnie w typową dla epoki podróż edukacyjną po Europie synów Marka (1628–1652) i Jana (1629–1697), późniejszego króla Jana III Sobieskiego. Podróżujący pod opieką Sebastiana Gawareckiego i Pawła Orchowskiego bracia Sobiescy w latach 1646–1648 odwiedzili ziemie niemieckie, tereny Republiki Zjednoczonych Prowincji Niderlandów oraz Anglię i Francję. Pobyt w Paryżu był głównym celem edukacji Marka i Jana Sobieskich, przebywali tam ponad rok, pobierając w stolicy Francji liczne lekcje oraz zwiedzając miasto. Do rodzinnego dworu w Żółkwi powrócili w 1648 r. W XVII i XVIII wieku zwyczajowo przed wyjazdem w zagraniczną podróż edukacyjną rodzice młodych magnatów spisywali instrukcje, w których precyzowali drobiazgowo zalecenia odnoszące się do wymogów edukacyjnych oraz życia codziennego synów. Od udających się w wielomiesięczną lub czasem kilkuletnią podróż synów wymagano również spisywania opisu swojej zagranicznej edukacji. Poniższy fragment obszernej instrukcji Jakuba Sobieskiego zawiera zalecenia odnoszące się do spisywania przez Marka i Jana Sobieskich w czasie ich podróży po Europie dziennika podróży.

Miejsce wydania:

Sobieski J., *Instrukcja synom moim do Paryża*, [w:] S. Gawarecki, *Diariusz drogi. Podróż Jana i Marka Sobieskich po Europie 1646–1648*, opracował i wstępem opatrzył Marek Kunicki-Goldfinger, Warszawa 2013, s. 65.

Sobieski J., *Instrukcje synom do Krakowa i Paryża (1640, 1645)*, [w:] *Ojcowskie synom przestrogi. Instrukcje rodzicielskie (XVI–XVII w.)*, wstępem i objaśnieniami opatrzyły D. Żołądź-Strzelczyk i M.E. Kowalczyk, Wrocław 2017, s. 277–323.

Sobieski J., *Instrukcja synom moim do Paryża*, [w:] *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, t. 1, cz. I, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1880, s. 29–37.

Dziennik podróży po Europie Jana i Marka Sobieskich przez Sebastiana Gawareckiego prowadzony oraz przydana instrukcja ojca Jakuba Sobieskiego, wojewody ruskiego, dana synom jadącym za granicę, Warszawa 1883.

Źródła do historii wychowania, wyd. S. Kot, cz. I, Warszawa–Kraków–Lublin–Łódź 1929, s. 302–308.

Miejsce przechowywania źródła:

Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Publiczne Potockich, rkps 51, s. 74–87.

Instrukcja Jakuba Sobieskiego do synów została wielokrotnie wydana.

Tekst źródła:

„Synowie moi mili,

będzie miał koždy z Was księgę in folio [w formacie folio] z gołego papieru, w której sobie wszystkie drogi peregrynacjey [podróży] swojej pisać będziecie od dnia wyjechania z domu, aż da Bóg do zwrócenia się. Będziecie sobie w teżyże książce notowali notabilia [rzeczy ważne] w mieście, albo w królestwie, w którym będziecie, jeśli się co działo za Was będzie. Owo zgoła wszytką peregrynacją swoją wypisujcie, i distantias locorum [odległość między miejscami], i dróg swoich, gdzie jeno będziecie, tak jakom ja też uczynił. Mianowicie będziecie sobie notować królów, monarchów i ksiąząt udzielnych, których będziecie widzieli, ingenia, qualitates principum et procerum aulae [zalety, cnoty ksiąząt i dostojników dworu], także status kożdego dworu, w jakim będzie. Kiedy przez miasta wielkie pojedziecie, wypytajcie się czyje miasto, sub cuius regimine [pod czyją władzą], co za praesidia [załogi żołnierskie] na nim, co za municje [obwarowania] obaczcie i co za situs [położenie]. To sobie wszystko będziecie notować w tej książce swojej, przez wszystkie czasy swojej peregrynacjey”.

Słowniczek pojęć:

Diariusz – dziennik, mniej lub bardziej skrótowy zapis bieżących wydarzeń.

In folio – odnosi się do formatu książki, w formacie arkusza raz złożonego.

Municyje – obwarowania, w trakcie podróży edukacyjnych młodzi szlachcice i magnaci zapoznawali się z systemami architektury militarnej. Zdobytą w trakcie zagranicznej edukacji wiedzę mogli później wykorzystywać w trakcie walk toczących się na południowych ziemiach Rzeczypospolitej.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Co według zaleceń Jakuba Sobieskiego miało znaleźć się w dziennikach podróży spisywanych przez jego synów?

2. Jakie obowiązki nakłada Jakub Sobieski podczas wizyt na zagranicznych dworach?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Czy Jakub Sobieski podczas spisywania instrukcji dla synów sięgał jedynie do teorii czy odwoływał się również do własnych doświadczeń?

2. Jaką hierarchię ważności mieli zastosować synowie Sobieskiego w trakcie spisywania notatek?

Wskazówki:

Od czasów średniowiecza z ziem polskich wyruszano na zachód Europy, aby podjąć edukację na włoskich uniwersytetach. W XVII w. na ziemiach Rzeczypospolitej coraz większą popularność zdobywał nowy model edukacyjny związany z odbywaniem zagranicznej podróży edukacyjnej do krajów Europy Zachodniej. Młodzi magnaci i szlachcice podróżowali w epoce baroku głównie do Paryża, gdzie nie uczęszczali już na regularne zajęcia uniwersyteckie, ale pobierali lekcje wybranych przedmiotów u wynajętych nauczycieli. Trzeba jednak pamiętać, iż równie ważnym elementem takiej podróży edukacyjnej były wizyty na zagranicznych dworach, odwiedziny europejskich władców.

Jakub Sobieski (1591–1646) w swojej młodości sam odbył podróż edukacyjną na zachód Europy i pozostawił dziennik tej wyprawy.

Literatura pomocnicza:

Barycz H., *Rzecz o studiach w Krakowie dwóch generacji Sobieskich*, Kraków 1984.

Długosz J., *Sobieski Jakub*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 39, Warszawa–Kraków 2000, s. 483–490.

Długosz J., *Sobieski Marek*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 39, Warszawa–Kraków 2000, s. 504–506.

Długosz J., *Jakub Sobieski 1590–1646. Parlamentarzysta, polityk i pamiętnikarz*, Warszawa 1989.

Mączak A., *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 2022.

Sobieski J., *Peregrynacja po Europie 1607–1613. Droga do Baden*, wyd. J. Długosz, Wrocław 1991.

Targosz K., *Jan III Sobieski mecenasem nauk i uczonych*, Wrocław 1991.

Targosz K., *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*, Wrocław 1985.

Żołądź-Strzelczyk D., *O przedsięwzięciu peregrynacyjnej. Edukacyjne wojaże szlachty z Rzeczypospolitej w świetle instrukcji podróżnych*, Warszawa 2020.

https://www.wilanow-palac.pl/instrukcje_dla_podrozujacych_mlodych_szlachcicow.html

Najważniejsze cezury:

W 1645 r. na ziemiach Rzeczypospolitej dobiegało powoli końca panowanie Władysława IV Wazy (1595–1648), w 1648 r., gdy Marek i Jan Sobiescy wrócili już do kraju odbył się po śmierci króla sejm elekcyjny, na którym na tron Polski został wybrany przyrodni brat poprzedniego władcy, Jan II Kazimierz Waza (1609–1672). W Europie toczyły się nadal działania wojny trzydziestoletniej.

W 1645 r. w Toruniu odbyło się Colloquium charitativum, spotkanie katolików, luteran i kalwinistów mające na celu uzyskanie pokoju religijnego.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz